

VA-kompetansen sett fra driftsassistanseorganisasjonene

Av Jørund Ofte

Jørund Ofte er ansatt hos Ingeniør Vidar Tveiten A/S og Driftsassistansen i Telemark

Innledning

Driftsassistansenes rolle

Dersom en skal se på temaet “kompetanse og rekruttering i VA-bransjen” med driftsassistanseorganisasjonene som innfallsvinkel, finner en det nødvendig å starte med litt tanker om assistansenes funksjon, oppgaver og arbeidsform. Driftsassistanse på VA-sektoren er blitt et særnorsk begrep i bransjen. Driftsassistanse er ikke fysisk medvirkning i daglig drift, men veiledning, samordning og erfaringsformidling på områder knyttet til drift, vedlikehold og organisering.

ANØ, Avløpsambandet Nordre Øyeren, tok tidlig på 70-tallet opp aktiviteten på avløpssektoren og i regi av NTNFs Utvalg for drift av renseanlegg, ble et tilsvarende opplegg startet som et 2-årig prøveprosjekt i Telemark i 1977.

Seinere er flere fylker/regioner kommet med, og en har tatt opp aktiviteten på vannforsyningssektoren. I dag er det aktiv driftsassistanse i hele eller deler av et fylke på

- avløp i 17 fylker.
- vannforsyning i 14 fylker.

Organisering og arbeidsform varierer i de ulike områdene uten at dette er tema her. Det er også ulike formuleringer av formål, men innhold og intensjoner, er i hovedsak sammenfallende. Med denne reservasjon, brukes pkt. I - Formål i samarbeidsavtalen mellom kommunene i Telemark som eksempel:

- **Driftsassistansen i Telemark** er et samarbeidsforum for samordning av aktiviteter, gjennomføring av oppgaver, samt synliggjøring og markering av felles problemstillinger over for sentrale myndigheter.
- **Driftsassistansen i Telemark** skal arbeide for å utvikle et best mulig faglig nettverk innen VA-sektoren for kommunene i Telemark. Målet er at
 - en gjennom samarbeid og erfaringsutveksling skal oppnå rasjonell organisering og drift av VA-tekniske anlegg.
 - en skal medvirke til kompetanseheving og kvalitetssikring.
 - en skal skape et fagmiljø som inkluderer alle aktørene.
 - en skal bidra til å løse felles oppgaver, yte faglig støtte til prosjekterta oppgaver av teknisk og orga-

nisatorisk art, og sikre anlegg og drift etter forskrifter og regelverk.

- en skal "markedsføre" felles holdninger fra kommunene over for sentrale myndigheter.

Utviklingstrekk

Avløp

Gjennom NIVAs landsomfattende driftsundersøkelse på avløpsrenseanlegg midt på 70-tallet, ble det avdekket at driftsresultater og nytte av utførte tiltak var lite oppløftende. Hovedårsaken var -

- Store og ukontrollerbare tilførsler av fremmedvann p.g.a. dårlig ledningsnett.
- Konstruksjonsmessige svakheter på anleggene.
- Mangelfulle kunnskaper om prosess og manglende forståelse for at drift av anleggene krever ressurser.

Driftsassistansene tok umiddelbart tak i arbeidet med

- Utbedring av enklere konstruksjonsmessige feil.
- Kunnskapsformidling og erfaringsutveksling.
- Informasjon for synliggjøring av behov for tiltak på ledningsnett, prioritering/oppgradering av drift og større tiltak på renseanlegg.

Assistanseoppgavene var konkrete og «assistanseoperatøren» var teknisk målrettet. Driftsoperatørene var primær målgruppe og mye ble oppnådd. Renseresultatene ble alt overveiende tilfredsstillende, operatørkompetansen ble forbedret gjennom erfaringsformidling (og 10-ukers kursene) og kommunens prioritering av drift ble forbedret.

Tiltak som krevde kommunale bevilgninger, var vanskeligere å få gjennomslag for, krevde lenger tid og ofte statlige virkemidler. Det vanskeligste området var tiltak på ledningsnett. Her er fremdeles mye ugjort og situasjonen er som kjent langt fra tilfredsstillende.

Over tid er kravene til dokumentasjon og rapportering av drift blitt betydelig mer omfattende. Sammen med slamforskrifter og systemkrav knyttet til HMS/IK-forskriften, gjør dette at kompetansebehovet i dag er betydelig videre. Det er ikke lenger nok å være en god rørlegger, maskinist eller mekaniker. Samtidig blir prosessene på enkelte områder mer kompliserte og automasjonssystemene krever en helt annen kompetanse enn de gamle rele- og urstyringene.

På etatsnivå opplever en at arbeidsområdet utvides gjennom delegering av ansvar til kommunene og kommende forskrift om utslipp fra mindre avløpsanlegg, vil være en ny dreining på spiralen. Dette krever kompetanse som etatene i dag ikke har, og forsterker behovet for det nettverk som finnes i driftsassistansene.

I en slik verden er det viktig å ikke tape målgruppa av syne. Skal driftsassistansene fokusere på drift og driftsoperatørene eller bli en "underavdeling" av etatene? Her er det ulike syn og praksis. Jeg vil hevde at driftsassistansene ikke må glemme driftsoppgavene og operatørene. Oppgavene har i dag et annet innhold enn for 10- 15 år siden, men det er fremdeles oppgaver å ta tak i på anleggene (forbedring av arbeidsmiljø, driftsoptimalisering for

resultatforbedring og/eller kostnadsreduksjoner m.m.) og operatørene har i minst like stor grad, bruk for en “støttekontakt” og et nettverk. Det siste kan forsterke seg som en konsekvens av at “Forskrift om krav til faglige kvalifikasjoner for driftspersonell ved renseanlegg for avløpsvann” ble fjernet. I den kommunale hverdag kan en ikke påregne at eksternt opplæring som ikke er pålagt, blir gjennomført.

Vannforsyning

Da driftsassistanseorganisasjonene tidlig på 90-tallet kom i gang på drikkevannssektoren, var situasjonen på mange måter omvendt i forhold til avløpssektoren. Vannverkene var gjennomgående svært enkle uten installasjoner eller anlegg å drive driftsassistanse på. Dokumentasjon av drift og vannkvalitet var mangelfull, ofte fraværende. Mange kommuner visste lite om produktene de leverte til forbruker og i den grad de visste det, hadde de i liten grad tatt konsekvensene av dette gjennom tiltak.

Driftsassistanseenes oppgaver på drikkevannssektoren har derfor hittil i hovedsak vært knyttet til implementering av Drikkevannsforskriften gjennom:

- Synliggjøring av sektoren.
- Etablering av system og rutiner knyttet til IK-mat forskriften.
- Bistand ved utarbeidelse av beredskapsplaner.
- Vurdering av vannkvalitet, veiledning m.h.t. behandlingsbehov og bistand ved søknad om godkjenning.

Driftsassistanseoppgavene har som følge av dette, vært mer fokusert på over-

ordnede oppgaver. Etter som anleggene bygges, øker imidlertid behovet for driftsassistanse i mer tradisjonell forstand og en ser for seg at oppgavene også her vil mer rettes mot tekniske spørsmål, prosessoptimalisering/-kontroll og dokumentasjon av kvalitet.

Kompetanse

Kompetansen sett fra driftsassistanseens side:

Driftsassistanseorganisasjonene er i den «heldige» stilling at de forholder seg til mange driftsorganisasjoner og ulike nivåer i disse. Det kan provosere, men en har over tid gjort seg visse refleksjoner. Det presiseres at mangfoldet er stort, men på grunnlag av egne og andre driftsassistanseers observasjoner, tillater en seg å si noe **generelt** også om kommunene:

• Politisk nivå

- Sterkt fokusert på kostnader og gebyrnivå.
- Mindre opptatt av vannkvalitet og ansvar for konsekvenser av mangelfull kvalitet.
- Mindre opptatt av å løfte avløps-teknisk standard uten at det er knyttet til pålegg.
- Ofte manglende forståelse for behovet for at ressurser til forebyggende vedlikehold er bedre ressursbruk enn “brannslukking”.

• Teknisk etat

- Småkommunene drukner i arbeidsoppgaver på alle sektorer og innsatsen på de enkelte fagområder (også VA-faget) er avhengig av den enkeltes faglige interessefelt.

- Dyktige på detaljer og oppgaver knyttet til daglig drift. (En konsekvens av at det ofte er vanskelig å få gjennomslag for forebyggende vedlikehold?)
 - Ikke like dyktige til å se VA-faget og -iltakene i et større perspektiv.
 - Rapporteringsomfang og overføring av ansvar til kommunene, krever utvidet kapasitet og kompetanse, og føles av mange kvelende.
- **Operatørene**
 - Teknisk dyktige i det faget de “kommer fra”. Prosessforståelse kan bli mangelvare etter at “Forskrift om krav til faglige kvalifikasjoner”er opphevet.
 - Interesserte medarbeidere dersom forholdene organisatorisk legges til rette.
 - Resultatorienterte m.h.p. kvalitet. I mindre grad fokusert på optimalisering og økonomi.
 - Ikke like dyktige til å se VA-anleggene i total sammenheng.

Kompetansebehov

i driftsassistansorganisasjonene

Dersom driftsassistansene også i framtida skal bidra til å opprettholde/høyne nivået i VA-bransjen og oppfylle målene, må organisasjonene sikres høy kompetanse på mange områder. Eksempelvis nevnes:

- **Flerfaglig teknisk kompetanse**
 - Prosesskunnskap (Kjemisk, biologisk og fysisk)
 - Automasjon, databruk og instrumentering/driftskontroll.
 - Mekanisk/maskinell

- Evne til teknisk/økonomisk helhetstenkning (Optimalisering)
- **Organisatorisk kompetanse**
 - Bidra til rutiner som ivaretar krav og intensjoner i ulike forskrifter og pålegg.
 - Bidra til å utvikle systemer for dokumentasjon/rapportering og kvalitetssikring.
 - Kompetansestøtte i forvaltningsoppgaver?
- **Problemforståelse**
 - Har sammenheng med så vel teknisk - som organisatorisk kompetanse, men også evne til å se VA-systemene i en helhetlig sammenheng, teknisk og i forhold til eksempelvis vannkilder og resipienter.
 - Risikofaktorer i VA-systemene (Hva skjer hvis - og hva gjør vi?)
- **Kommunikasjon**

Driftsassistansene skal formidle kunnskap, erfaringer og informasjon til operatører og driftsansvarlige, men også

 - Motivere til å opprettholde/høyne nivå.
 - Motivere til å utvikle systemer og rutiner.
 - Synliggjøre behov for tiltak over ulike nivåer.
 - Bidra til å ansvarliggjøre ulike nivåer.

Driftsassistansene skal (normalt) ikke gå inn og gjøre tiltakene, men være en pådriver i systemet. For uten de faglige kvalifikasjoner, er det derfor viktig at “assistanseoperatørene” har sosial intelligens, bruker en forståelig termi-

nologi og har evne til å kommunisere med “folk flest”.

Rekruttering til driftsassistanseorganisasjonene

Det er neppe enklere for driftsassistanseorganisasjonene å rekruttere personell som fyller «ønskelista», enn det er for VA-bransjen generelt. Viktige forutsetninger er etter min oppfatning:

- Generell prioritering/fokusering på realfag og teknisk utdanning som gir et rekrutteringsgrunnlag.
- Organisering av driftsassistansene slik at en oppnår en forutsigbarhet som gjør driftsassistanseorganisasjo-

nene til rimelig trygge og tiltrekken- de arbeidsplasser. Varige prøveprosjekter med begrenset varighet, gir ikke rekruttering.

- Faglige og sosiale «multihybrider» vokser ikke på trær, og assistansene må ha et omfang som gjør ordningene interessante for etablerte flerfaglige miljøer, eller som gjør det mulig å etablere slike.

Erfaring og tilbakemeldinger viser at driftsassistansene fyller en funksjon brukerne er tjent med og som det er viktig at opprettholdes. Det er derfor viktig å skape et rekrutteringsgrunnlag og å sikre rammebetingelser for ordningenes videre eksistens.